

Izvorni znanstveni članek
UDK 347.956.6(497.4)

Ugotavljanje dejanskega stanja na pritožbeni stopnji

JAN ZOBEC,
Ustavni sodnik na Ustavnem sodišču
Republike Slovenije

1. Uvod

Drugače od pravnih sredstev, o katerih odloča Vrhovno sodišče, je pravica do pritožbe izrazito zasebno, individualno usmerjena. Njen namen ni zagotavljati pravno varnost na sploh, vzpostavljati, zagotavljati in varovati enotnost prava (sodne prakse) ter skrbeti za razvoj prava preko sodne prakse (*das Leitmodell*). Namenjena je varovanju zakonitosti (in pravilnosti) v posamičnem primeru. Smisel in cilj pritožbe je v celoti izčrpan s tem, da je pritožniku omogočeno varstvo njegovega konkretnega, torej posamičnega pravnega položaja – pritožba je služabnik stranke, njenega upravičenega pričakovanja zakonite in pravilne sodne odločbe; javni interesi stopajo tu v ozadje – oziroma jih sploh ni (morebiten učinek na razvoj prava in občo pravno varnost je kvečjemu slučajen in stranski produkt odločbe o pritožbi). Pritožbo zato opredeljuje retrospektiven (in jasno hierarhično strukturiran) pristop,¹ po katerem ima stranka možnost doseči preizkus zakonitosti in pravilnosti sodbe prve stopnje z vidika vseh vprašanj, na katera je moralo odgovoriti sodišče prve stopnje – tako vsebinskih kot postopkovnih. Pritožba je torej redno pravno sredstvo in pritožbeni postopek samo faza rednega postopka. Ustavno varovana vsebina pravice do pravnega sredstva (25. člen Ustave)² je zato v spoštovanju načela instančnosti, katerega bistvo je, da lahko sodišče druge stopnje presoja

¹ Drugačen je prospektiven pristop z bolj amorfno (in manj hierarhično) strukturo, pri katerem je v ospredju javni interes; sojenje ni usmerjeno v iskanje in odpravljanje napak na nižji stopnji sojenja in v produkcijo odločb, s katerimi se varuje zakonitost in pravilnost odločitve o zahtevku v posamezni zadevi, ampak se ima pred očmi precedenčna vloga sodne odločbe kot usmerjevalca in regulatorja bodočih pravnih razmerij in odločitev (izčrpno Bobek, *Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe* *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 57, 2009, str. 40–43).

² Uradni list RS/I, št. 33/91 – Uradni list RS, št. 68/06.

odločitev prvostopenjskega sodišča z vidika vseh vprašanj, ki so pomembna za odločitev o pravici oziroma obveznosti.³ Zahteva, da je pritožba utemeljena na sistemu polnega, univerzalnega izpodbijanja, ki strankam omogoča izpodbijanje sodbe iz vseh razlogov, torej tudi izpodbijanje spodnje premise sodniškega silogizma, spada v ustavno varovano jedro pravice do pritožbe.⁴ Tisto, kar je za pritožbo (kot pravno sredstvo, ki je namenjeno varovanju pritožnikovih, torej posameznikovih pravic in pravnih interesov – zato je tudi lahko opredeljena kot človekova pravica) najbolj značilno, je ravno to, da je mogoče z njo izpodbijati spodnjo premiso sodniškega silogizma.

Kajti če je dejansko stanje nepravilno ugotovljeno, potem tudi pravilna uporaba materialnega prava ne pripelje do pravilne sodbe. Taka sodba je zakonita le formalno, na videz (zgolj s stališča pravilne uporabe materialnega prava), ni pa ustrezen urejevalec pravnih razmerij med strankama – in zato ne izpolnjuje cilja, h kateremu je usmerjen institut pritožbe: zagotavljati zakonito in pravilno rešitev konkretnega, posamičnega spora (zagotavljati konkretno, posamično, zasebno pravičnost, pravičnost za stranko). »Zakonitost« take sodbe je le privid: z vidika operacije logičnega silogizma je sicer korektna, z vidika ureditve življenjskega primera (oziroma razmerja med strankama) pa napačna. Reči, da je na nepravilno ugotovljeno dejansko stanje materialno pravo pravilno uporabljeno, se zato (v vulgarnem, ne pa v pravnotehničnem smislu) zdi *contradictio in adiecto*.⁵ Kakšen smisel bi imela kontrola pravilnosti uporabe materialnega prava (kontrola pravilne izbire in razlage materialnopravne norme in njene silogistične aplikacije), če bi dopustili, da je spodnja premisa napačna. Sodbe so lahko navzven pravno neoporečne, vendar vsebinsko ne bodo izpolnjevale garancije pravne varnosti, če bodo temeljile na nepravilnem dejanskem stanju. Z vidika končnega rezultata sojenja je napačna pri ugotovitvi dejanskega stanja povsem enakovredna napaki pri izbiri, razlagi in uporabi materialnega prava. V obeh primerih bo sodba vsebinsko nepravilna.⁶

Zato se na prvi pogled zdi, da je nepravilna ugotovitev dejanskega stanja nedeljiv pritožbeni razlog – kot je to drug, na vsebinsko stran nanašajoči se pritožbeni razlog – nepravilna uporaba materialnega prava. Temu pritrjuje tudi redakcijski pristop tako v 340. členu kot v

³ Tako US RS že v sklepu U-I-309/94 z dne 16. 2. 1996; podobno tudi v odločbah U-I-219/03 z dne 1. 12. 2005 in U-I-98/07 z dne 12. 6. 2008.

⁴ Izjema velja za spore majhne vrednosti, kjer sodbe ni mogoče izpodbijati zaradi zmotne ali zaradi nepopolne ugotovitve dejanskega stanja. Vendar ta poseg v pravico do pravnega sredstva ne more biti ustavno sporen (glej Galič, Ustavno civilno procesno pravo, GV Založba, Ljubljana, 2004, str. 392 in tam naveden sklep US RS Up-128/01 z dne 26. 2. 2002).

⁵ Grubiša, Dejansko stanje v kazenskem postopku (prevod), Ljubljana 1989, Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije, str. 79.

⁶ To seveda ne pomeni, da bi bilo mogoče (pravilno) uporabo materialnega prava na zmotno ugotovljeno dejansko stanje kvalificirati kot zmotno uporabo materialnega prava (Wedam - Lukič, Preizkus dejanskih ugotovitev na revizijski stopnji, Pravnik, št. 7-9/1976, str. 271).

2. točki prvega odstavka 338. člena Zakona o pravnem postopku (ZPP).⁷ Vendar analiza pokaže, da gre v resnici za dva različna pritožbena razloga, ki imata različno podlago (izvirata iz raznovrstnih napak sojenja) in ki imata lahko za posledico različno obliko pritožbenega obravnavanja (seja senata, pritožbena obravnava) in različno odločanje pritožbenega sodišča (pri enem ima pritožbeno sodišče samo revizijsko pooblastilo, pri drugem tudi kasatorično).

2. Dejansko stanje

Za pravilno razumevanje pritožbenih razlogov, ki se nanašata na napake pri ugotovitvi dejanskega stanja, je treba najprej razčistiti, kaj sploh pomeni dejansko stanje. Dejansko stanje namreč lahko zajema pravno pomembna dejstva ali pa tudi druga (dokazno) pomembna dejstva (indice, kontrolna dejstva), lahko predstavlja celotno trditveno gradivo, ali pa le prečiščeno trditveno gradivo, ki ga je sodišče vzelo kot podlago za uporabo materialnega prava in se zato tudi opredelilo o njegovi dokazanosti (dejansko stanje sodbe). Ker je predmet pritožbenega izpodbijanja sodba, se mora pojem dejanskega stanja vezati na sodbo, torej na dejansko stanje sodbe. Dejansko stanje sodbe pa zajema le tista dejstva, ki so odločilna.⁸ Zato predstavlja dejansko stanje skupek dejstev, o katerih se je kot o zatrjevanih pravno pomembnih dejstvih opredelilo sodišče prve stopnje. Vendar v okvir dejanskega stanja ne spadajo le dejstva, ki jih je sodišče ugotovilo (torej dokazana dejstva), pač pa tudi tista pravno pomembna dejstva, ki jih je ta ali ona stranka zatrjevala, a so po mnenju sodišča ostala nedokazana (in zato sploh ne obstajajo – negativna). Stališče o neobstoju teh dejstev je prav tako ugotovitev dejanskega stanja. Če bi dejansko stanje definirali le kot pozitivno ugotovitev (kot tista pravno pomembna dejstva, ki so po oceni sodišča dokazana), sodbe, ki bi temeljila na nedokazanosti katerega od pravno pomembnih dejstev, ne bi bilo mogoče izpodbijati zaradi zmotne ugotovitve dejanskega stanja.

Dejansko stanje se nanaša le na tista dejstva, ki so pravno pomembna za odločitev o utemeljenosti tožbenega zahtevka.⁹ Napake in pomanjkljivosti pri ugotavljanju procesnopravno pomembnih dejstev sodijo v okvir pritožbenega razloga bistvenih kršitev določb pravnega postopka.¹⁰ Tak tretma teh dejstev narekuje specifičen način njihovega ugotavljanja, ki je (če

⁷ Uradni list RS, št. 26/99 do 45/08.

⁸ Člen 340 ZPP govori zgolj o odločilnih dejstvih, o pravno pomembnih dejstvih, torej o dejstvih, ki tvorijo konkretni dejanski stan pravnne odločitve.

⁹ Triva, Dika, Građansko parnično procesno pravo, Narodne novine, Zagreb 2004, str. 681, Fasching, Zivilprozessrecht, Manz, 1990, Dunaj, str. 748, Juhart, Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije, Univerzitetna založba Ljubljana, 1961, str. 478.

¹⁰ Prim. sklep VS RS II Ips 159/2005 z dne 9. 6. 2005: »Nepravilna ugotovitev datuma vročitve sodbe (v zvezi z zavrnjenjem pritožbe) lahko predstavlja relativno bistveno kršitev določb pravnega postopka pred sodiščem druge stopnje.«

ne gre za pomembne procesne odločitve) manj formalen (prim. tudi pooblastila za opravo poizvedb in za poročilo po drugem odstavku 345. člena in po drugem odstavku 346. člena ZPP), ter njihova specifična narava in funkcija (med njimi je večina takih, ki so neposredno naslovljena na sodišče, v bistvu zapovedne norme, ki predpisujejo, kako mora sodišče ravnati v določenih situacijah – npr. določbe o vročanju, dokazovanju, protokoliranju in sploh o procesnem vodstvu). Pri procesnih tožbah, ki so po svoji vsebini izredna pravna sredstva (npr. tožba za razveljavitev arbitražne odločbe, tožba za razveljavitev sodne poravnave, tožba za obnovo zapuščinskega postopka), pa je dejansko stanje (ki je pomembno za odločitev o utemeljenosti tožbenega zahtevka) procesnopravne narave. Vendar se obravnava kot materialnopravno dejansko stanje. To je namreč vselej tisto, ki tvori spodnjo premiso logičnega silogizma, izraženega v sodbi.

Odgovor na vprašanje, kaj je dejansko stanje, bi moral razjasniti tudi, kdaj je zmotno in kdaj nepopolno ugotovljeno. Vendar je redakcija določbe 340. člena nejasna in zato slaba. Najprej zato, ker dva različna pritožbena razloga ureja hkrati v enem stavku, tako rekoč *promiscue*, potem pa, ker ju definira z nejasno pripadajočima definicijama. To na prvi pogled napeljuje na zaključek, da se na oba pojma – zmotno in nepopolno koordinirano vežeta obe karakteristiki – zmotno ugotovljeno in nepopolno ugotovljeno dejstvo, iz česar bi sledilo, da je dejansko stanje zmotno ugotovljeno, če je sodišče kako odločilno dejstvo zmotno ugotovilo in če kakega takega dejstva ni ugotovilo. Problem je, ker v enem stavku drug ob drugem nastopata dva pojma, nato pa ločeno od njiju njuni definiciji. Ker ne gre za sopomenke (veznik »ali« bi lahko napeljeval tudi na tak zaključek) in ker različnih pojmov ni mogoče opredeljevati z istimi definicijami, je treba na prvi pojem vezati prvo definicijo, na drugi pojem pa drugo. Da bi bila določba 340. člena jasna in logična, bi se morala glasiti: Dejansko stanje je zmotno ugotovljeno, ko je sodišče kakšno odločilno dejstvo napačno ugotovilo, nepopolno ugotovljeno pa takrat, ko sodišče kakšnega odločilnega dejstva ni ugotovilo.¹¹

3. Zmotna ugotovitev dejanskega stanja

Ker je dejansko stanje skupek pravno pomembnih dejstev, na katerih temelji sodba, je zmotno ugotovljeno takrat, kadar je sodišče sicer zavzelo stališče o (ne)obstoju vseh teh dejstev, a je to stališče napačno – dovolj da že glede obstoja enega od teh dejstev. Ta pritožbeni razlog je v najtesnejši povezavi s prosto presojo dokazov (8. člen ZPP). Avtonomija sodišča pri izbiri

¹¹ ZPP nima več določbe, s katero je ZPP-76 dopolnjeval definicijo o zmotni ali nepopolni ugotovitvi dejanskega stanja (ki je bila sicer enaka definiciji v 340. členu aktualnega ZPP). V drugem odstavku (355. člena) je določal, da je nepopolna ugotovitev dejanskega stanja podana tudi tedaj, kadar kažejo na to nova dejstva ali novi dokazi. Dobro je, da ZPP te določbe nima več, saj je v pojma zmotno ugotovljeno in nepopolno ugotovljeno dejansko stanje vnašala dodatno nejasnost. Pomenila je namreč, da je dejansko stanje nepopolno ugotovljeno tudi takrat, ko je nepopolno dokazno gradivo.

dokaznih sredstev in pri oceni njihove dokazne moči ne more biti kontrolirana z vidika pravilne uporabe (procesnega) prava, pač pa z vidika tistih nepravilnih pravil (logike, izkušenj), na podlagi katerih si je sodišče oblikovalo predstave o obstoju dejstev. Pri pritožbenem razlogu zmotne ugotovitve dejanskega stanja mora biti zato ne le sam rezultat (napačno stališče o obstoju pravno pomembnega dejstva), ampak tudi njegov vzrok dejanske narave. Tak bo (kolikor gre za kontrolno funkcijo tega pritožbenega razloga), če se bo gibal v okvirih proste dokazne ocene, ki jih določajo metodološki napotki 8. člena ZPP.¹² Področje, ki ga zajema pritožbeni razlog zmotne ugotovitve dejanskega stanja, je torej področje, kamor pravo ne seže, torej področje proste dokazne ocene.¹³

Pritožbeni razlog zmotne ugotovitve dejanskega stanja je zasnovan tako, da pokriva kontrolno in tudi kreativno funkcijo pritožbe. Z njim se prvenstveno uveljavljajo dejanske napake sodišča pri ugotavljanju dejanskega stanja (slaba izbira in izraba dokaznih sredstev, slaba, nepravilna in neprepričljiva ocena njihove dokazne moči, nelogično ali s stališča splošnih pravil izkušenj nesprejemljivo sklepanje o obstoju pravno pomembnih dejstev iz drugih dokaznih dejstev), kadar pa pritožnik navaja novote – nova dokazna dejstva (npr. indice) in/ali dokaze, ne kritizira dela sodišča, ampak odpravlja »napake«, ki izvirajo iz njegove sfere (tu ima ta pritožbeni razlog kreativno funkcijo). Čeprav se na prvi pogled zdi, da je v primerih pomanjkljivosti postopka, ker sodišče ni izvedlo katerega od dokazov, ali ni ocenilo katerega od dokazno pomembnih dejstev, ali je v primerih dovoljenih dokaznih novot dejansko stanje nepopolno ugotovljeno (ker gre za nepopolno metodo ugotavljanja),¹⁴ definicija dejanskega stanja pove,

¹² V tem smislu tudi Rechberger-Simotta, *Zivilprozessrecht*, Manz, 2003, Dunaj, str. 462. Prim. sklep VS RS II Ips 674/2003 z dne 9. 12. 2004: »V reviziji je dovoljeno grajati dokazno oceno, če je bila opravljena brez upoštevanja metodološkega napotka, ki ga daje 8. člen ZPP (kršitev postopkovne določbe), ne pa tudi, kadar je vsebinsko neprepričljiva (zmotna ugotovitev dejanskega stanja).«

¹³ Glej Ude, Galič in drugi, *Pravdni postopek, zakon s komentarjem*, 1. knjiga, Uradni list in GV Založba, Ljubljana, 2005, str. 95, 96 in tam citirano judikaturu. Edina izjema, ki bi jo bilo treba dopustiti, je vprašanje dokaznega standarda. Čeprav gre za pravno vprašanje, ga je zaradi organske vraščenosti v dejansko sodbo v večini primerov nemogoče povsem ločiti od dokazne ocene. Samo v izjemnih primerih, ko bi se sodišče jasno opredelilo do dokaznega standarda in povedalo, da se je (iz takšnih ali drugačnih razlogov – npr. zaradi dokazne stiske) zadovoljilo z nižjo dokazno mero (npr. s pretežno verjetnostjo), bi bilo uporabo dokaznega standarda mogoče ločiti od dokazne ocene in pravilnost njegove uporabe ločeno obravnavati (v okviru pritožbenega razloga bistvene kršitve določb pravnega postopka). Sicer pa je treba pritožnikovo kritiko, ki temelji na očitku, da je bilo sodišče pri ocenjevanju dokazov prestrogo ali preblago, obravnavati kot pritožbeni razlog zmotne ugotovitve dejanskega stanja.

¹⁴ V to smer lahko zapelje razmišljanje, da neizvedba ali neocenitev kakšnega dokaza še ne pomeni, da je dejansko stanje zmotno ugotovljeno, da je dokazna ocena izvedenih dokazov napačna. Lahko je pravilna (če so dokazi, ki jih je sodišče izvedlo, pravilno ocenjeni), a ker niso ocenjeni vsi dokazi, je nepopolna. Zmotna ugotovitev dejanskega stanja bi se zato nanašala le na primere napačne dokazne ocene izvedenih in ocenjenih dokazov, ko sodišče prve stopnje pri ugotavljanju dejanskega stanja ni uporabilo ali pa ni pravilno uporabilo katerega od pravil logike, življenjskih izkušenj ali pravil znanosti, ki spadajo v okvir splošne razgledanosti, zaradi česar se zdi dokazna ocena nelogična, površna, nedosledna ali pomanjkljiva. To stališče ima oporo tudi v sodni praksi (višjih sodišč in delno

da gre tudi v teh primerih za zmotno ugotovitev dejanskega stanja.¹⁵ Nepopolna ugotovitev dokazno pomembnih dejstev (npr. indicev) tako ni nepopolna, temveč zmotna ugotovitev dejanskega stanja. Prav tako trditev o novem dokazno pomembnem dejstvu (npr. indicu) ali sklicevanje na novo dokazno sredstvo, pri čemer se z enim ali z drugim izpodbija stališče sodišča o obstoju določenega pravno pomembnega dejstva. Ta kategorija pritožbenih novot namreč ni usmerjena v širitev trditvenega gradiva, pač pa predstavlja dopolnitev dokaznega gradiva.¹⁶ Razlika med zmotno ugotovitvijo dejanskega stanja, ki je posledica zmotne dokazne ocene izvedenih in ocenjenih dokazov in zmotno ugotovljenim dejanskim stanjem, ki ima vzrok v pritožbenih novotah ali v izostanku ocene kakega dokaznega dejstva ali dokaza, je z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravdnem postopku (novela ZPP-D)¹⁷ tako rekoč izginila. Prej je bila namreč razlika samo v posledicah: zmotna dokazna ocena je pripeljala do spremembe (1., 2. in 3. točka bivšega 358. člena ZPP), novote in izostanek ocene določenih dokazov ali dokaznih dejstev pa do razveljavitve izpodbijane sodbe (bivši 355. člen ZPP). Ker je novo slovensko civilno procesno pravo odstopilo od atomističnega koncepta pravice do pritožbe (po katerem mora biti zagotovljeno dvostopenjsko sojenje ne le o vsakem posameznem elementu konkretnega dejanskega stanu, ampak tudi o vsakem dokaznem sredstvu, ki je bilo uporabljeno v postopku preverjanja resničnosti trditev strank o pravno pomembnih dejstvih), se je ta razlika izgubila. Zdaj mora namreč pritožbeno sodišče v vseh teh primerih

---

tudi Vrhovnega sodišča), ki opredeljuje te napake pri ugotavljanju dejanskega stanja ter pomanjkljiv dokazni postopek kot nepopolno ugotovitev dejanskega stanja. Prim. delni sklep in delno sodbo III Ips 64/2003 z dne 13. 1. 2004: »Opustitev izvedbe dokaza z zaslišanjem MŠ in RJ bi tako lahko kazala le na nepopolno ugotovitev dejanskega stanja, kar pa glede na tretji odstavek 370. člena ZPP ni dovoljen revizijski razlog; enako stališče je to sodišče sprejelo tudi v sodbi II Ips 434/98 z dne 15. 12. 1999. Višja sodišča so kot nepopolno ugotovitev dejanskega stanja kvalificirala to, da izvedenec ni pojasnil metode, s katero je prišel do svoje ugotovitve (sklep VSL II Cpg 680/99 z dne 21. 10. 1999), nedoslednosti v mnenju izvedenca, ki niso odpravljene (VSK Cp 288/99 z dne 10. 11. 1999), da sodišče ni raziskalo, od kod razlike med privatnim mnenjem in mnenjem izvedenca (sklep VSL II Cp 785/2000 z dne 29. 3. 2000), da je sodišče napačno valoriziralo znesek že plačane odškodnine (sklep VSL II Cp 821/99 z dne 5. 4. 2000), da je pritožnik predlagal nov dokaz (sklep VSL I Cp 1284/99 z dne 17. 5. 2000), nerazjasnjeno dejanskega stanja (sklep VSL I Cp 698/99 z dne 29. 3. 2000), neutemeljeno zavrnitev dokaznega predloga (sklep VSL I Cpg 360/2000 z dne 23. 11. 2000), opustitev zaslišanja prič (sklep VSL I Cpg 44/99 z dne 28. 3. 2000) in sploh neizvedbo predlaganih dokazov (sklep VSM Cp 338/96 z dne 15. 11. 1996, sklep VSL II Cp 256/2001 z dne 23. 1. 2002).

¹⁵ Ude, Galič, Reforma pravnih sredstev v pravdnem postopku, Podjetje in delo, št. 6-7/2002, str. 1576, Galič, Uvodna pojasnila k noveli Zakona o pravdnem postopku (ZPP-A), Zakon o pravdnem postopku, Ljubljana 2003, str. 32, Triva, Dika, str. 681, Dolenc, Uporaba določb ZPP o razveljavitvi ali spremembi sodb prve stopnje v gospodarskih sporih, Pravosodni bilten, št. 3/2003, str. 100–102, Grubiša, str. 108. V tem smislu tudi novejša judikatura VS RS (npr. sodba III Ips 8/2004 z dne 29. 9. 2004).

¹⁶ Z dokaznimi novotami (z novimi dokazi ali z novimi dokaznimi dejstvi) izpodbija pritožnik stališče sodišča prve stopnje o (ne)dokazanosti določenega pravno pomembnega dejstva. Dejansko stanje tedaj ni nepopolno ugotovljeno (sodišče je namreč zavzelo stališče o vseh pravno pomembnih dejstvih), ampak je nezanesljivo (in zato nepravilno) ugotovljeno.

¹⁷ Uradni list RS, št. 45/08.

sámo odpraviti pomanjkljivosti (naj bodo posledica napak sodišča prve stopnje ali pa uspešne uveljavitve dokaznih novot) – pri čemer ni pomembno, ali ima to za posledico spremembo sodbe, ali samo spremembo dejanskega stanja sodbe, ali pa ničesar (ker je kljub dokazom, ki jih je izvedlo pritožbeno sodišče, rezultat dokazne ocene isti).

Bistvo zmotne ugotovitve dejanskega stanja je tako v nepravilnosti metode ugotavljanja (slaba izbira dokazov, neustrezna ocena njihove dokazne moči, napačno indično sklepanje itd.)¹⁸ in šele prek nje sklepamo o zmotnosti njenega rezultata (ugotovljenega dejanskega stanja). Nezaupanje v postopek in v argumentacijo (torej v dejanske metode ugotavljanja dejanskega stanja) implicira tudi nezaupanje v rezultate, dobljene s takim postopkom in s tako argumentacijo.¹⁹

4. Nepopolna ugotovitev dejanskega stanja

Pri preizkušanju popolnosti ugotovitve dejanskega stanja pa je kontrola pritožbenega sodišča usmerjena neposredno na sam rezultat ugotavljanja – na ugotovljeno dejansko stanje. Ker je dejansko stanje skupek pravno pomembnih (odločilnih) dejstev,²⁰ torej konkretni dejanski stan,²¹ je tudi brez posebnega razčlenjevanja jasno, da je dejansko stanje nepopolno ugotovljeno takrat, kadar ni ugotovljeno neko odločilno dejstvo.²² Medtem ko za opredelitev zmotne ugotovitve dejanskega stanja ni objektivnega kriterija, je za nepopolno ugotovitev dejanskega stanja ta vselej objektivni – to so pravne norme, ki jih je treba v konkretnem primeru (pravilno) uporabiti.²³ Nepopolna ugotovitev dejanskega stanja ima praviloma svoj vzrok v nepravilnem oblikovanju konkretnega dejanskega stanu, ko sodišče iz zatrjevanega življenjskega primera izlušči dejstva, za katera na podlagi izbire in razumevanja pravne norme zmotno misli, da so pravno pomembna. Zaradi nepravilne izbire pravne norme ali zaradi njene nepravilne razlage se sodišču zdijo nekatera od zatrjevanih dejstev pravno nepomembna in se zato do njih zavestno ne opredeli (ne pove, ali po njegovem obstajajo). Taka dejstva ne tvorijo dejanskega stanu sodbe, čeprav bi ga ob pravilni uporabi materialnega prava morala.²⁴ Dejansko

¹⁸ Triva, Dika, str. 681.

¹⁹ Prim. Triva, Dika, str. 163.

²⁰ Grubiša, str. 13.

²¹ M. Pavčnik, *Argumentacija v pravu*, Pravna fakulteta in Cankarjeva založba, Ljubljana, 2004, str. 34, 35.

²² Grubiša, str. 107.

²³ Grubiša, str. 107.

²⁴ Prim. sodbo VS RS II Ips 401/2003 z dne 27. 11. 2003 (Zbirka odločb – C 2003, GV Založba, Ljubljana, 2004, str. 397, 401): »Predmet pravne presoje ne more biti dejstvo, da sta toženca že leta 1997 ob pot pričela postavljati ovire in jo zato zoževati. Res so to dejstvo tožniki zatrjevali že v tožbi, a je to tudi vse. Ne le, da se toženca na to t. i. anticipirano (vnaprejšnje) priznanje nista sklicevala, marveč sodišče tega dejstva tudi ni sprejelo

stanje je torej nepopolno ugotovljeno, kadar se sodišče v sodbi ne opredeli do vseh tistih pravočasno zatrjevanih dejstev, ki ob pravilni uporabi materialnega prava (pravilno oblikovanem abstraktnem dejanskem stanju) tvorijo konkretni dejanski stan. Glede takega dejstva sodišče ne navede niti da obstaja niti da ne obstaja.²⁵ Nepopolna ugotovitev dejanskega stanja je tako rekoč vselej posledica zmotne uporabe materialnega prava²⁶ in je zato kot samostojen kontrolni pritožbeni razlog pravzaprav odveč (to dokazuje zlasti določba drugega odstavka 380. člena ZPP, pa tudi 355. člen ZPP). Če namreč sodišče nehote prezre kako strankino trditve o pravno pomembnem dejstvu (pri zmotni uporabi materialnega prava gre vselej za zavestno preztje) in se zato do tega dejstva (v resnici do strankine trditve o tem dejstvu) ne opredeli, gre za kršitev strankine pravice do izjave v postopku (8. točka drugega odstavka 339. člena ZPP). Prava nepopolna ugotovitev dejanskega stanja (ki ni posledica zmotne uporabe materialnega prava ali bistvene kršitve postopka iz 8. točke drugega odstavka 339. člena ZPP) je podana samo v primerih dovoljenega navajanja novih (ne dokaznih, pač pa pravno pomembnih) dejstev. ZPP sicer nima več določbe, kot jo je imel drugi odstavek 355. člena ZPP-76 (da je nepopolna ugotovitev dejanskega stanja podana tudi tedaj, ko na to kažejo nova dejstva ali novi dokazi), vendar je tudi brez nje jasno, da so dovoljena nova pravno pomembna dejstva najbolj čist (v resnici edini) primer nepopolne ugotovitve dejanskega stanja.²⁷

---

v podlago svoje odločbe. To, da je del procesnega gradiva (kamor ga uvedejo stranke s [pravočasnimi] trditvami), še ne pomeni, da je tudi del dejanskega stanja sodbe. Dejansko stanje sodbe predstavlja namreč le tista dejstva, na katera je sodišče oprlo svoj pravni zaključek o (ne)utemeljenosti tožbenega zahtevka, in ki jih je (kot pravno pomembna) obravnavalo v razlogih sodbe.«

²⁵ Ude, *Civilno procesno pravo*, Uradni list, Ljubljana, 2002, str. 329, Triva, Dika, str. 681, Pimmer v Fasching, Konecny, *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*, Manz, Dunaj, 2005, 4. Band/ 1. Teilband, str. 198, 199, Juhart, Ude, Wedam - Lukić, *Pravdni postopek*, Uradni list SRS, Ljubljana, 1974, str. 329.

²⁶ Ni pa nepopolna ugotovitev dejanskega stanja, če so pravno pomanjkljive že trditve strank (če stranke niso zatrjevale vseh pravno pomembnih dejstev). V tem primeru je pomanjkanje ugotovitev pravno pomembnih dejstev posledica nesklepčnosti tožbe ali ugovorov. Sodišče lahko upošteva le tiste pravne norme, ki ustrezajo dejstvu, ki so jih stranke navedle (Pimmer, str. 198). Prav tako ne gre za nepopolno ugotovitev dejanskega stanja, če sodišče ni ugotovilo obstoja določenega pravno pomembnega dejstva, ker je mnenja, da ni dokazano. Vzrok nepopolne ugotovitve dejanskega stanja ni nepravilna rešitev dejanskega vprašanja (npr. zmotna dokazna ocena), ampak nepravilna pravna ocena (Pimmer, str. 199). Zato je nepravilno stališče, ki ga izraža sodba in sklep VSL I Cpg 360/2000 z dne 23. 11. 2000, da je sodišče prve stopnje nepopolno ugotovilo dejansko stanje, ko je zaključilo, da tožeča stranka ni dokazala, da je poslovno razmerje med pravnima strankama trajalo tudi v spornem obdobju. Dejansko stanje je namreč popolno ugotovljeno tudi tedaj, če sodišče ugotovi, da katero od pravno pomembnih dejstev ni dokazano. Bistveno je, da se dokazno opredeli do vseh zatrjevanih pravno pomembnih dejstev.

²⁷ V avstrijskem pravu (kjer velja striktna prepoved pritožbenih novot) se nepopolna ugotovitev dejanskega stanja (definira jo 3. točka 1. odstavka 496. par. ZPO) obravnava kot zmotna uporaba materialnega prava – kot pomanjkljiva ugotovitev zaradi nepravilne pravne presoje zadeve (Fasching, str. 896), oziroma kot pravno pomanjkljiva ugotovitev ali kot sekundarna pomanjkljivost ugotovitev (Pimmer, str. 198). Ta napaka ne sodi v kategorijo pomanjkljivosti postopka (s tem izrazom, ki izhaja iz 2. točke 1. odstavka 496. par. ZPO, se v avstrijskem procesu označujejo tiste procesne kršitve, ki ustrezajo pojmu relativnih bistvenih kršitev določb pravnega postopka), pač pa med napake pri sojenju. Če pa je nepopolna ugotovitev dejanskega stanja posledica pomanjkljivega material-

5. Bistvo novega koncepta pravice do pritožbe

Prejšnja ureditev pritožbenega postopka je temeljila na atomističnem konceptu pravice do pritožbe (normativno zasidranem v takratnem 355. členu ZPP), katerega bistvo je izražala zahteva, da lahko pritožbeno sodišče odloča samo na podlagi dejstvenega in dokaznega procesnega gradiva, ki je bilo predmet obravnavanja pred sodiščem prve stopnje; v nasprotnem bi se (po stališču zakonodajalca) spremenilo v sodišče prve stopnje, katerega ugotovitve o dejanskem stanju ne bi bilo več mogoče izpodbijati s pravnim sredstvom.²⁸ Pritožbeno sodišče je sicer smelo uporabiti drugo materialnopravno normo kot sodišče prve stopnje, ni pa smelo (zunaj okvirov 1., 2. in 3. točke tedanjega 358. člena ZPP) spreminjati dejanskega stanja. Zakonodajalec je bil trdno na stališču, da je treba zagotoviti pritožbeno kontrolo ugotovitve sodišča prve stopnje o dokazanosti slehernega elementa konkretnega dejanskega stanja in slehernega dokaznega sredstva (dokaza v ožjem pomenu besede in dokaznega dejstva), ki je bilo uporabljeno za zaključek o njegovi dokazanosti. Pritožbeno sodišče (ki ima glede izbire, razlage in uporabe materialnopravne norme neomejena pooblastila) ni smelo ugotavljati dejstev, o katerih dokazanosti se sodišče prve stopnje ni opredelilo (četudi je glede njih morda izvedlo dokaze) ter ni smelo ocenjevati dokazov in drugih dokaznih sredstev (dokaznih dejstev), ki niso bili predmet dokazne ocene sodišča prve stopnje (četudi so bili ti dokazi morda izvedeni), ne glede na to, da se je sodišče prve stopnje o pravno pomembnih dejstvih, ki naj bi se s temi dokaznimi sredstvi dokazovala ali ovrgla, sicer dokazno opredelilo.

Ta koncept (ki ima morda oporo v strogo pojmovanem načelu instančnosti)²⁹ lahko pride navzkriž z zahtevami po sojenju v razumnem roku oziroma brez nepotrebnega odlašanja.³⁰ Opozorila iz Strasbourg³¹ so zato zakonodajalca spodbodila, da se je (opogumljen z demom teorije)³² lotil reforme pritožbenega postopka. Kot enega od glavnih ciljev si je postavil

---

nega procesnega vodstva (zaradi katerega stranke niso navedle vseh pravno pomembnih dejstev), potem gre za pomanjkljivost postopka, torej za relativno bistveno kršitev postopka (Pimmer, str. 199).

²⁸ Tako Triva, Dika, str. 709.

²⁹ Glej spredaj in opombo 2.

³⁰ Statistični podatki za obdobje od 1. 1. 2003 do 31. 12. 2005 so pokazali, da predstavlja delež razveljavitev zaradi zmotne in zaradi nepopolne ugotovitve dejanskega stanja skupaj približno tretjino vseh razveljavitev (glej Zobec, Reforma pritožbenega postopka, Izbrane teme civilnega prava II, Inštitut za Primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2007, str. 46).

³¹ Šlo je za sodbi v zadevah Huseinović in Lesjak (obe z dne 6. 4. 2006), v katerih ESČP slovenskim sodiščem sploh ni očitalo neaktivnosti – nasprotno, ekscesna dolgotrajnost postopkov je bila v glavnem posledica številnih razveljavitev in posledično ponovnih postopkov. Strasbourgški tribunal je pri tem (z enakimi besedami kot v zadevi Wierciszewska proti Poljski) nakazal, da tolikšno število razveljavitev (ki je vzrok predolgega sojenja in posledica napak sodišč prve stopnje) lahko kaže na resne pomanjkljivosti sodnega (procesnega) sistema. Ta očitke je bil potem ponovljen v še kar nekaj sodbah (npr. Umek z dne 8. 1. 2009 in Rogelj z dne 3. 3. 2009).

³² Kritika atomističnega pojmovanja pravice do pritožbe poudarja predvsem neuravnoteženost med dejstvi in pravom: če lahko sodišče druge stopnje najde in uporabi neko pravno kvalifikacijo, ki prej ni bila predmet obrav-

zmanjšanje deleža razveljavitev odločb sodišča prve stopnje.³³ Da bi dosegel bistveno povečanje zadev, ki so pravnomočno rešene »v teku ene poti«, je moral razširiti revizijska pooblastila pritožbenega sodišča (in obenem odstopiti od prejšnjega, v slovenskem civilnem postopku ukoreninjenega atomističnega koncepta pravice do pritožbe) ter posledično razširiti možnosti za odločanje o pritožbi na podlagi opravljene pritožbene obravnave. Ne zato, ker bi bil to prvi pogoj za uresničitev cilja – rešitev zadeve »v teku ene poti« (sredstvo za doseg tega cilja je razširitev revizijskih pooblastil pritožbenega sodišča, ki hkrati pomeni opustitev atomističnega koncepta pravice do pritožbe), ampak zato, ker se mora to (rešitev zadeve »v teku ene poti«) zgoditi v korektnem postopku – v postopku, v katerem so spoštovana načela poštenega sojenja, med drugim tudi načelo neposrednosti, ustnosti, kontradiktornosti in javnosti.³⁴ (Samó) uresničevanju teh postulatov je namenjena pritožbena obravnava. Zato povsod tam, kjer je mogoče doseči cilj (pravnomočno rešitev spora brez vračanja zadeve na prvo stopnjo) tudi brez obravnave, ne da bi taka oblika sojenja posegla v katero od konvencijskih in ustavnih garancij poštenega postopka, ni nobenega razloga za razpis obravnave. Sodišče bo moralo takrat odločiti na seji. Najpomembnejša novost pritožbenega postopka zato ni sprememba koncepta pritožbene obravnave in razširitev možnosti za njen razpis (oziroma obveznosti njenega razpisa), temveč razširitev revizijskih pooblastil pritožbenega sodišča. Po novem lahko namreč pritožbeno sodišče ugotavlja dejstva (tako pravno kot dokazno pomembna), ki jih sodišče prve stopnje ni ugotavljalo (ali se ni opredelilo do njihove dokazanosti), in izvaja ter ocenjuje dokaze, ki jih sodišče prve stopnje ni izvedlo (ali jih ni ocenilo) – pritožbena obravnava je samo sredstvo za doseg tega cilja.

Nov, spremenjen koncept pritožbenega postopka, katerega bistvo so razširjena revizijska pooblastila pritožbenega sodišča, zelo značilno odseva napovedni stavek 358. člena ZPP. Za razliko od prejšnje ureditve, ko je zapovedoval spremembo izpodbijane sodbe, v aktualni ureditvi prepoveduje njeno razveljavitev. Videti je kot izraz ničkolikokrat ponovljene mantre o »enosmerni poti skozi sodne postopke« (ko naj bi bila ena od najpomembnejših vrednot pritožbenega postopka to, da pritožbeno sodišče s svojo sodbo dokončno reši zadevo, da se zadeve s pritožbene stopnje ne vračajo več na prvo stopnjo), v resnici pa je dosledna izpeljava novih pooblastil pritožbenega sodišča (ki pa so seveda ravno izraz načela enosmernosti). Po novem namreč pritožbeno sodišče nima samo kontrolne funkcije, ima tudi dolžnost dopolniti prvostopenjski postopek ter dolžnost ta postopek korigirati (odpravljati bistvene kršitve po-

---

navanja, potem ne more biti razlogov, da pritožbeno sodišče na obravnavi ne bi smelo ugotavljati dejstev, ki jih ni ugotavljalo sodišče prve stopnje, ter izvajati in ocenjevati dokazov, ki niso bili izvedeni in ocenjeni na prvi stopnji (Galič, Ustavno civilno procesno pravo, GV Založba, Ljubljana, 2004, str. 408; izčrpno o tej temi tudi v članku Izvajanje nekaterih določb Zakona o delovnih in socialnih sodiščih, Pravosodni bilten, št. 2, 2007, str. 35-40; glej tudi Zakon o pravdnem postopku, Uradni list, 2008, Ljubljana, str. 46).

³³ Glej Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije z dne 15. 2. 2008, str. 16, 146.

³⁴ Prim. Rechberger–Simotta, str. 175.

stopka brez vračanja zadeve na prvo stopnjo). Bistvo torej ni v pooblastilu (pravilneje zahtevi) za spremembo sodbe prve stopnje. Bistvo je v pooblastilu (zahtevi) za izvajanje in ocenjevanje dokazov, ki jih sodišče prve stopnje ni izvedlo in ocenilo ter v pooblastilu za ugotavljanje in ocenjevanje ne samo dokaznih, pač pa tudi pravno pomembnih dejstev, o katerih se sodišče prve stopnje ni izreklo – ter na tej podlagi v pooblastilu za spremembo dejanskega stanja sodbe. Ključna, najpomembnejša in v samo bistvo koncepta pravice do pritožbe posegajoča sprememba, ki jo je v pritožbeni postopek vnesla novela ZPP-D, je prav zadnje – pooblastilo ne samo za spremembo, temveč tudi za dopolnitev dejanskega stanja sodbe prve stopnje.

Tudi po dopolnitvi postopka na pritožbeni stopnji se namreč lahko pokaže, da je bila odločitev sodišča prve stopnje v izreku pravilna, da se torej po drugi, pravilni poti pride do istega. In ker je za samo odločitev o pritožbi pomembno zgolj to – kakšna je odločitev o zahtevku, bo lahko potrjena tudi sodba, ki je bila izdana v hibnem postopku (če se je po odpravi pomanjkljivosti izkazalo, da niso vplivale na odločitev), sodba, ki je temeljila na zmotno ugotovljenem dejanskem stanju (v postopku pred pritožbenim sodiščem se lahko izkaže, da tudi pravilna ugotovitev dejanskega stanja, vendar na drugi pravni podlagi pripelje do istega) in sodba, ki je temeljila na nepopolni ugotovitvi dejanskega stanja (dopolnitev postopka lahko ovrže pritožnikove trditve o pravno pomembnih dejstvih, zaradi katerih bi bila sodba drugačna). Čeprav bo taka (potrditvena) sodba pritožbenega sodišča, tako kot tista, s katero pritožbeno sodišče izpodbijano sodbo spremeni, lahko temeljila na dejstvenem substratu, drugačnem od tistega, ki je podlaga z njo potrjene sodbe prve stopnje (kar omogočajo nova, kreativna pooblastila pritožbenega sodišča – pritožbeno sodišče mora po novem dopolniti postopek tudi z novimi dejstvi, ki na prvi stopnji niso bila obravnavana; vendar pod pogojem, da s tem nesorazmerno ne poseže v pravico do pritožbe), to še ne bo pomenilo, da bi bile zato spremenjene objektivne meje pravnomočnosti (enako velja za sodbo, s katero je pritožbeno sodišče sodbo prve stopnje spremenilo). Kajti če bi bile, potem ne bi imeli več opraviti z istim zahtevkom – v pritožbenem postopku pa sprememba tožbe ni dopustna (prvi odstavek 184. čl. ZPP) – še manj bi bila dopustna dokončna odločitev o zahtevku, o katerem sodišče prve stopnje sploh ni odločalo (nasprotno bi namreč pomenilo popoln odvzem pravice do pritožbe). Meje pravnomočnosti bodo zato vselej nespremenjene (torej opredeljene z življenjskim dogodkom, ki predstavlja dejansko podlago tožbe) – ne glede na to, kakšna je sodba druge stopnje: ali običajna potrditvena sodba, ali sodba, s katero je bila prvostopenjska sodba potrjena, vendar na drugi (lahko tudi dejanski) podlagi (ki pa ne gre preko življenjskega dogodka, ki je bil podlaga tožbe), ali pa sodba, s katero je sodba prve stopnje spremenjena. Tisto, v čemer se bo sodba, s katero je pritožba zavrnjena in sodba prve stopnje potrjena na drugi (tudi dejanski) podlagi, vendar ne na taki, ki bi vodila v spremembo identitete zahtevka, razlikovala od »klasične« sodbe, s katero je potrjena sodba prve stopnje, je (ne dejanska podlaga sodbe, pač pa) dejansko stanje sodbe. Samo v tem pogledu bo ta sodba podobna sodbi, s katero je pritožbi ugodeno in sodba prve stopnje spremenjena. Obe namreč temeljita na drugačnem dejanskem stanju, obe dejansko

predstavljata novo sodbo, s katero se sodba prve stopnje spreminja. Tudi sodba, s katero je pritožba zavržena in potrjena sodba prve stopnje, vendar na drugačni podlagi, ni sodba, ki bi zgolj potrjevala tisto, kar je že reklo sodišče prve stopnje in ki bi se omejevala samo na zavračanje pritožbenih argumentov.

6. Ustavnopravne pasti nove ureditve

Že v prejšnji ureditvi je moralo pritožbeno sodišče sanirati zmotno ugotovitev dejanskega stanja, ki je imela svoj vzrok v neprepričljivi dokazni oceni izvedenih dokazov. To je storilo tako, da je razpisalo obravnavo in na njej ponovilo vse ali le nekatere od že izvedenih dokazov, ali pa je ob pogojih iz takratnega 358. člena ZPP brez obravnave drugače dokazno ocenilo listine, posredno izvedene dokaze ali indice. Nova ureditev pa zahteva od pritožbenega sodišča odpravo zmotne ugotovitve dejanskega stanja tudi, ko je posledica nepopolnega dokaznega postopka (ker sodišče prve stopnje ni izvedlo vseh dokazov ali ker je pritožnik uspešno predlagal nove dokaze) ali tega, ker sodišče prve stopnje ni ocenilo katerega od (sicer izvedenih) dokazov, ki je po mnenju pritožbenega sodišča pomemben za dokazno oceno, ali ker pri dokazni oceni ni upoštevalo katerega od po mnenju pritožbenega sodišča pomembnih indicev. Tretje in najbolj sporno novo revizijsko pooblastilo pritožbenega sodišča se nanaša na primere nepopolne ugotovitve dejanskega stanja – ki ima svoj vzrok bodisi v zmotni uporabi materialnega prava (kadar se sodišču prve stopnje določena dejstva, ki sta jih stranki spravili v procesno gradivo, niso zdela pravno pomembna, pritožbeno sodišče pa meni, da zahteva pravilna uporaba materialnega prava ugotovitev tudi teh dejstev – pomanjkanje dejanskega substrata za subsumpcijo pod pravilno izbrano in pravilno interpretirano materialnopravno normo), bodisi v novih dejstvih, za katere je pritožbeno sodišče mnenja, da so pravno pomembna in dovoljena (337. čl. ZPP).

Načelo prepovedi razveljavitve je normativno umeščeno v 358. člen ZPP. Uvodni (napovedni) stavek namreč prepoveduje razveljavitev v vseh primerih, ko mora pritožbeno sodišče razpisati obravnavo (in seveda v primerih iz druge, tretje, četrte in pete alineje tega člena): torej ne samo, kadar pritožbeno sodišče dvomi o pravilnosti dokazne ocene izvedenih in ocenjenih dokazov, ampak tudi, ko ima zmotna ugotovitev dejanskega stanja vzrok bodisi v nepopolnem (neizčrpanem) dokaznem postopku – ker so pritožbeno sodišče prepričali argumenti pritožbe, da je dejansko stanje zmotno ugotovljeno zato, ker sodišče ni izvedlo kakega od pravočasno predlaganih dokazov, misleč, da izvedba tega dokaza (četudi bi potrdil zatrjevano dokazno tezo) ne bi mogla vplivati na drugačno dokazno oceno (pri čemer ne gre za nedopustno vnaprejšnjo dokazno oceno, ki bi pomenila kršitev pravice do dokaza), bodisi v dovoljenih in relevantnih dokaznih pritožbenih novotah.

Zapoved pritožbenemu sodišču, da v teh primerih sprejme (afirmativno ali reformativno) stališče o dejanskem stanju sodbe na podlagi dokazov, ki so bili prvič izvedeni in nato prvič

ocenjeni šele na pritožbeni stopnji, ne bi smela biti ustavno sporna (kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, tudi to ne drži povsem). Je pa problematična, ker je toga, predpisovalna in s premalo posluha za posebnosti konkretnih pritožbenih situacij ter za možnosti prilagajanja postopka tem posebnostim, kar bi omogočalo doseganje sodobnih vrednot procedure – hitrosti, enostavnosti, učinkovitosti, koncentracije, prijaznosti do uporabnikov.³⁵ Včasih se lahko pokaže, da bi bilo obravnavo lažje, enostavneje, z manj stroški, ali celo manj zamudno izvesti pred sodiščem prve stopnje,³⁶ v nekaterih primerih pa obravnava sploh ne bi bila potrebna – ker bi bila lahko zadeva vrnjena sodišču prve stopnje samo v novo izdajo sodbe.³⁷

Z ustavnopravnega vidika pa je vprašljivo revizijsko pooblastilo v primerih, ko je dejansko stanje nepopolno ugotovljeno. Sporno je namreč lahko že, ali nov (»molekularni«) koncept pravice do pritožbe oži (posega v) ustavno varovano jedro te pravice ali pa gre samo za način njenega izvrševanja.³⁸ Ustavno sodišče se o tem še ni neposredno izreklo. Vendar je v dosedanji

³⁵ O teh kvalitetah, ki izražajo novo filozofijo civilnega postopka Uzelac, A new objective for judicial systems (predavanje na konferenci »Towards an ideal trial: a few examples of the most successful judicial civil proceedings in Europe«, Bruselj, 18. do 20. 10. 2004).

³⁶ V nemškem postopku lahko pritožbeno sodišče sodbo razveljavi in zadevo vrne sodišču prve stopnje, če bi bilo nujno obsežno in zahtevno izvajanje dokazov pred sodiščem druge stopnje. Po mnenju doktrine je treba tudi tu upoštevati v noveli ZPO-RG izraženi ideji koncentracije in pospešitve postopka; zakonodajalec je dal malo opornih točk – npr. zaslišanje velikega števila prič, stroški zaradi zasliševanja v zelo oddeljenem kraju, nikakor ne zaslišanje samo ene prič; sicer pa je vse odvisno od konkretnega primera, se pravi od stanja stvari in dokazne teme – tudi zaslišanje dveh prič je lahko zapleteno in zamudno (tako Gummer, Heßler v Zöller, Zivilprozessordnung, Otto Schmidt, Köln, 2007, str. 1368). Vse to bi lahko veljalo tudi za slovensko pravo – če bi zakon pustil pritožbenim sodiščem več manevrskega prostora (tako, kot ga pušča § 496 odst. 3 avstrijskega ZPO, po katerem mora sodišče druge stopnje dopolniti postopek in potem samo odločiti o stvari, kadar ne bi bilo mogoče sprejeti, da bi taka rešitev v primerjavi z vrnitvijo zadeve na prvo stopnjo povzročila zavlačevanje in znatno povečanje stroškov postopka – prim. Fasching, str. 897).

³⁷ Na primer takrat, ko je napaka v tem, da sodišče prve stopnje ni ocenilo vseh izvedenih dokazov ali ni ugotovilo katerega od zatrjevanih dokaznih dejstev, čeprav je dokaze o obstoju takega dejstva izvedlo. Razveljavitev sodbe in vrnitev zadeve na prvo stopnjo bi tu pomenila zgolj vrnitev zadeve v novo sojenje (pri katerem bi se moralo sodišče prve stopnje opredeliti tudi do dokazov in dokaznih dejstev, ki jih je prej prezrl), torej v novo izdajo sodbe. Po novi ureditvi je pritožbena obravnava v takih primerih vselej obvezna (čeprav je nesmiselna, saj je bil postopek pred sodiščem prve stopnje popoln – izvedeni so bili vsi dokazi, ki bi po mnenju pritožbenega sodišča morali biti izvedeni, in zato postopka ni s čim dopolnjevati) – po prejšnji pa je bilo treba sodbo razveljaviti in zadevo vrniti v novo sojenje (kar je pomenilo vrnitev v novo izdajo sodbe – ne pa v ponovno izvajanje že izvedenih dokazov).

³⁸ Pravica do pravnega sredstva je namreč tipična pravica pozitivnega statusa, za katere je po naravi stvari značilno široko pooblastilo zakonodajalcu za določitev načina njenega izvrševanja (drugi odstavek 15. člena Ustave). Vendar zakonodajalec pri tem ne sme poseči v samo ustavno bistvo pravice – razen takrat, ko zasleduje ustavno dopusten cilj, pri čemer mora biti poseg v pravico primeren in nujen za doseg tega cilja, ter temu cilju (ožje) sorazmeren (vrednost in pomen doseženega cilja morata odtehtati okrnitev ustavno varovanega bistva pravice do pritožbe, vendar le v ustavno potrebnem obsegu – v skladu z načelom medsebojnega omejevanja v kar najmanjšem obsegu). Problem pravice do pravnega sredstva je v tem, da je njeno ustavno varovano jedro težko definirati – nekateri zastopajo klasično, atomistično stališče, po katerem mora biti zagotovljen pritožbeni preizkus glede slehernege elementa pravniškega silogizma (tako Wedam - Lukić v razpravi na konferenci »Modernizacija sodstva« dne

presoji večkrat poudarilo pomen načela instančnosti, katerega bistvena vsebina je v tem, da lahko organ druge stopnje presoja odločitev prvostopenjskega organa z vidika vseh vprašanj, ki so pomembna za odločitev o pravici ali obveznosti,³⁹ ter tudi, da je pravica do pritožbe spoštovana, če podlaga za spremembo (pravnomočne) sodbe niso bila novo ugotovljena dejstva ali njihova drugačna ocena, temveč samo drugačna pravna presoja dejanskega stanja, ugotovljenega v (pravnomočni) sodbi.⁴⁰ Pri iskanju ustavno varovanega bistva pravice do pravnega sredstva ne bo mogoče mimo odločbe U-I-98/07 z dne 12. 6. 2008,⁴¹ iz katere izhaja, da kadar instančno sodišče (tudi v sporu polne jurisdikcije je to Upravno sodišče) samo ugotavlja dejansko stanje in na podlagi drugače ugotovljenega dejanskega stanja spremeni izpodbijani akt, mora biti stranki dana možnost, da s pritožbo izpodbija novo odločitev instančnega sodišča.⁴² Pri presoji ustavnopravne razsežnosti novih revizijskih pooblastil pritožbenega sodišča v civilnem postopku bi dosledna uporaba tega stališča najbrž pomenila, da gre za poseg v ustavno varovano jedro pravice do pravnega sredstva (katerega pomemben vidik izraža v ustavnosodni presoji večkrat poudarjeno načelo instančnosti) ne samo tam, kjer je omogočena (oziroma celo zapovedana) sprememba sodbe prve stopnje v primerih nepopolne ugotovitve dejanskega stanja, ki je posledica zmotne uporabe materialnega prava, ampak tudi, ko gre za pritožbene novote - ne samo dejstvene, temveč tudi dokazne, ter celo takrat, ko je dejansko stanje zmotno ugotovljeno (tako zaradi pomanjkljivega dokaznega postopka ali neocenitve katerega od dokaznih sredstev kot zaradi zmotne dokazne ocene izvedenih dokazov - zadnje bi pomenilo, da bi bila neskladna z ustavno pravico do pravnega sredstva celo že prejšnja

---

27. do 29. 6. 2001 [cit. po Galič, Ustavno civilno, str. 406] in na izobraževanju svetovalcev US RS v Strunjanu dne 4. in 5. 9. 2008), drugi pa menijo, »da ni ovire, da višje sodišče sodbo spremeni na podlagi na novo ugotovljenega dejanskega stanja na podlagi dokazov oziroma dejstev, ki jih sodišče prve stopnje ni izvedlo oziroma ugotavljalo« (Galič, Ustavno civilno, str. 406–408).

³⁹ Glej op. 2.

⁴⁰ Tako npr. v sklepu Up-13/92 z dne 15. 2. 1995 (in v odločbi Up-46/99 z dne 18. 12. 2002), ko je US RS pojasnilo, da pristojnost Vrhovnega sodišča za spremembo pravnomočne sodbe, ki je samo posledica drugačnega pravnega stališča sodišča, in ne spremembe dejanskega stanja, kot je bilo ugotovljeno v pravnomočni sodbi, ni v nasprotju s pravico do pravnega sredstva.

⁴¹ S to odločbo je Ustavno sodišče presojalo ustavno skladnost določbe prvega odstavka 73. člena Zakona o upravnem sporu (Uradni list RS, št. 105/06 – ZUS-1), ki jo izda Upravno sodišče, dovoljuje pritožbo le, kadar je Upravno sodišče samo ugotovilo drugačno dejansko stanje, kot ga je ugotovila tožena stranka, in je na tej podlagi spremenilo izpodbijani upravni akt (ter v primeru, ko je Upravno sodišče odločalo o zakonitosti posamičnega akta ali dejanja, s katerim se posega v človekove pravice in temeljne svoboščine posameznika).

⁴² V 17. točki obrazložitve je Ustavno sodišče navedlo: »Drugačen pravni položaj pa je, ko Upravno sodišče samo na glavni obravnavi ugotavlja dejansko stanje in na podlagi tako ugotovljenega dejanskega stanja spremeni izpodbijani akt (torej samo drugače odloči o pravici, obveznosti ali pravni koristi posameznika). V takem primeru pa mora biti stranki dana možnost, da s pritožbo izpodbija vsebinsko odločitev Upravnega sodišča. Ker je zakonodajalec v takem primeru in v primerih, kadar Upravno sodišče odloča v sporu o zakonitosti posamičnega akta ali dejanja, s katerim se posega v človekove pravice in temeljne svoboščine posameznika, omogočil pritožbo, prvi odstavek 73. člena ZUS-1 ni v neskladju s 25. členom Ustave.«

ureditev, ki je omogočala spremembo dejanskega stanja in na tej podlagi spremembo sodbe). Tako stališče bi bilo verjetno pretirano (najmanj glede spremembe dejanskega stanja sodbe na podlagi drugačne ocene na prvi stopnji izvedenih in nato v izpodbijani sodbi ocenjenih dokazov) – tudi ob klasičnem, atomističnem pojmovanju pravice do pritožbe. Drugače pa je v primerih nepopolne ugotovitve dejanskega stanja, ko se šele v pritožbenem postopku pojavijo določena vprašanja, ki predstavljajo samostojne in zaključene pravne celote; npr., če je sodišče prve stopnje pravno zmotno ugotovilo, da med strankama ni bilo zunajzakonske skupnosti in se zato ni ukvarjalo z ugotavljanjem obsega skupnega premoženja in deležev na njem, ali je pravno zmotno ugodilo ugovoru zastaranja, in zato same terjatve, ki je predmet zahtevka, sploh ni obravnavalo – in obratno, če je sodišče prve stopnje zmotno misleč, da terjatev ne obstaja, opustilo odločanje o ugovorih, ki predstavljajo samostojne (nasprotno) zahtevke. V takih in podobnih primerih gre za v sebi sklenjena in zaključena vprašanja, ki pomenijo samostojne pravne celote, in ki v nobenem pogledu (ne v dejanskem in ne v pravnem) niso bila predmet presoje sodišča prve stopnje – pri njih bi moralo pritožbeno sodišče v celoti in prvič ugotoviti celoten konkretni dejanski stan, oblikovati celoten abstraktni dejanski stan in opraviti subsumpcijo.⁴³ V takih primerih bi bilo težko reči, da stranki z odločitvijo pritožbenega sodišča nista izgubili ene stopnje sojenja. Tudi če bi na ustavno varovano bistvo pravice do pritožbe gledali »molekularno«, se pravi kot na pravico, da se o konkretnem pravovarstvenem zahtevku (ki ima tudi svoje zrcalno nasprotje v zahtevku toženca, da se tožbeni zahtevek zavrne) odloča na dveh stopnjah, in da lahko pritožnik (v skladu z načelom instančnosti) doseže preizkus izpodbijane sodbe z vidika vseh vprašanj, ki so pomembna za odločitev o spornem zahtevku,⁴⁴ bi bilo v takih primerih težko zanikati poseg v ustavno pravico do pravnega sredstva. Tu gre za bistven (in v praksi večkrat kompleksen) kreativen prispevek pritožbenega sodišča, ki je v tem, da se je to sodišče izreklo o vseh premisah nekega novega odločilnega vprašanja, ki se je pojavilo šele na drugi stopnji in ki pomeni samostojno pravno celoto. In če je bistvena vsebina pravice do pravnega sredstva v upravičenju stranke doseči preizkus sodbe prve stopnje z vidika vseh vprašanj, ki so pomembna za odločitev o konkretnem zahtevku, potem je brez posebnega razčlenjevanja jasno, da gre tu za poseg v ustavno varovano bistvo te pravice (glede odločitve o novem odločilnem vprašanju, ki se je pojavilo šele na drugi stopnji in ki pomeni samostojno pravno celoto, stranka nima rednega pravnega sredstva, ki edino zagotavlja bistveno vsebino načela instančnosti).

⁴³ V nemškem postopku lahko pritožbeno sodišče izpodbijano sodbo razveljavi in zadevo vrne sodišču prve stopnje v nov postopek le v taksativno naštetih primerih, med katere pa spada tudi primer, ko je po podlagi in znesku spornega zahtevka vnaprej odločeno o podlagi zahtevka ali je tožba zavrtna, razen če je spor o višini zahtevka zrel za odločitev (4. točka 2. odstavka 538. par. ZPO).

⁴⁴ Če dejstva, ki so bila predmet obravnavanja šele pred sodiščem druge stopnje, niso taka, da bi imela vpliv na identiteto zahtevka, če je zahtevek, o katerem odloča sodišče druge stopnje, isti (kot zahtevek, ki ga je obravnavalo sodišče prve stopnje), potem bi bilo z vidika »molekularne« konceptije pravice do pritožbe (ki vključuje tudi kreativen značaj pritožbenega postopka) tej ustavni pravici zadoščeno.

Morda se je tega zavedal tudi zakonodajalec, ko je v 355. členu ZPP izjemoma dopustil razveljavitev sodbe prve stopnje, če sta izpolnjena dva pogoja: prvič, dejansko stanje mora biti nepopolno ugotovljeno zaradi zmotne uporabe (izbire) materialnega prava (pomanjkanje dejanskega substrata za uporabo [pravilno] izbrane materialnopravne norme) – in ne zaradi v pritožbi uveljavljenih novih dejstev, za katera je pritožbeno sodišče mnenja, da so pravno pomembna in dovoljena; in drugič, narava stvari in okoliščine primera morajo biti taki, da sodišče ne more samo dopolniti postopka oziroma odpraviti omenjenih pomanjkljivosti.⁴⁵ Kadar bi dopolnitev postopka in nato sprememba dejanskega stanja izpodbijane sodbe pomenila poseg v ustavno bistvo pravice do pritožbe, je drugi stavek 355. čl. ZPP pomembna (ne pa tudi izčrpna in zadostna) varovalka, ki pritožbenemu sodišču omogoča (v resnici to od njega zahteva) presojo, ali z obravnavanjem določenih vprašanj, ki predstavljajo samostojne in zaključene pravne celote (zlasti primeri, ko se sodišče prve stopnje o bistvenih vprašanjih utemeljenosti zahtevka sploh ni izreklo – ker je npr. zmotno ugotovilo, da je zastaral, ali da je iztekel rok, v katerem bi ga bilo sploh mogoče uveljavljati, da med strankama ni bilo zunajzakonske skupnosti in da se zato ni bilo treba ukvarjati z ugotavljanjem skupnega premoženja in deležev na njem, primeri, ko zaradi napačnega stališča, da zahtevkov po podlagi ni utemeljen, sodišče prve stopnje ni ugotavljalo višine škode) in potem na tej podlagi ne samo s spremembo (ali dopolnitvijo) dejanskega stanja sodbe, ampak s končnim stališčem o tem vprašanju (se pravi z dokončno odločitvijo o samostojni in zaključeni pravni celoti) ne bi stranke nesorazmerno prikrajšalo za pravico do dvostopenjskega sojenja (v takih primerih bi se o bistvenih

⁴⁵ Ta pogoj je določen zelo ohlapno in ne povsem jasno in določno. Kar pa niti ni tako slabo. Omogoča namreč uporabo zdrave procesnovodstvene pameti, s pomočjo katere bo pritožbeno sodišče (kadar bo ugotovilo, da je izpolnjen prvi pogoj – nepopolna ugotovitev dejanskega stanja, ki je posledica zmotne uporabe materialnega prava) izpodbijano sodbo razveljavilo in zadevo vrnilo sodišču prve stopnje v novo sojenje, ker je očitno, da bi bilo dopolnjevanje postopka pred pritožbenim sodiščem v primerjavi s tistim, kar bi moralo po razveljavitvi sodbe in vrnitvi zadeve na prvo stopnjo storiti prvostopenjsko sodišče, neprimerno zamudnejše, dražje in v vseh pogledih nesmotrno. Za tak, zelo izrazit primer bi šlo takrat, ko je sodišče prve stopnje izvedlo vse predlagane dokaze, ki so dali odgovore glede (obstoja ali neobstoja) vseh dejstev, ki so z vidika pravne kvalifikacije, ki jo je sprejelo pritožbeno sodišče, odločilna, in je napaka sodišča prve stopnje samo v tem, ker se zaradi zmotne uporabe materialnega prava (napačne izbire materialnega prava, napačne pravne kvalifikacije) ni opredelilo do dokazanosti katerega od teh dejstev (čeprav bi se glede na izčrpen dokazni postopek lahko). V takih primerih je bil namreč postopek pred sodiščem prve stopnje izčrpen – izvedeni so bili vsi dokazi, ki bi po mnenju pritožbenega sodišča morali biti izvedeni (narobe je le, ker so ostali nekateri od njih neocenjeni – torej to, da se sodišče pri sojenju na njih ni oziralo, se do njih ni opredelilo, skratka, jih tako ali drugače ni upoštevalo pri dokazni oceni). Zato v primeru razveljavitve sodbe postopka pred sodiščem prve stopnje ne bi bilo treba dopoljevati (če so bili izvedeni vsi dokazi in to glede vseh dejstev, ki so s stališča pritožbenega sodišča pomembna, potem postopka ni s čim dopoljevati). Vrnitev v novo sojenje bi v takem primeru pomenila ne vrnitev v dopolnitev postopka, pač pa v ponovno sojenje (pri katerem se mora sodišče prve stopnje opredeliti tudi do dejstev in dokazov, ki jih je prej prezrlo) – v bistvu (ker gre za sodnika posameznika) v ponovno izdelavo sodbe. Pritožbeno sodišče pa je v takem primeru v povsem drugačnem položaju. Če se ne odloči za razveljavitev sodbe in vrnitev zadeve na prvo stopnjo, pač mora (zaradi varovanja načel neposrednosti in ustnosti) opraviti obravnavo in na njej ponovno izvesti vse tiste dokaze, ki jih je sodišče prve stopnje že izvedlo, jih pa ni ocenilo.

vprašanih utemeljenosti zahtevka prvič izreklo šele pritožbeno sodišče).⁴⁶ Če (po uporabi tehnik ustavnosodne presoje) pritožbeno sodišče ugotovi, da bi se to lahko zgodilo, potem pač (ne more, ampak) mora razveljaviti sodbo in zadevo vrniti sodišču prve stopnje v novo sojenje (ker bi sicer kršilo ustavno pravico do pravnega sredstva – 25. čl. Ustave).

Vendar rešitev, ki jo daje drugi stavek 355. čl. ZPP, ni popolna in tudi ni povsem ustrezna. Neustrezna je zato, ker dopušča možnost razveljavitve sodbe prve stopnje le kot izjemo, pomanjkljiva pa, ker omejuje možnost razveljavitve na tiste primere nepopolne ugotovitve dejanskega stanja, ki so posledica zmotne uporabe materialnega prava – kar (ob izrecno izraženem stališču zakona, da mora biti razveljavitev izjema) vsekakor pomeni, da kadar ta pogoj (da je nepopolna ugotovitev dejanskega stanja posledica zmotne uporabe materialnega prava) ni izpolnjen, mora pritožbeno sodišče vselej samo dopolniti ugotovitve o pravno pomembnih dejstvih – tudi za ceno (v konkretnem primeru pravici do sojenja v razumnem roku nesorazmernega) posega v ustavno jedro pravice do pritožbe. Zakon torej ne dopušča razveljavitve sodbe prve stopnje v primerih, ko je nepopolna ugotovitev dejanskega stanja posledica pritožbenih novot (čeprav lahko uspešna uveljavitev novih pravno pomembnih dejstev aktualizira pomembna vprašanja, ki so se zdela prej nepomembna – npr. pritožbena novota, da je toženec posredno pripoznal dolg, kar ima za posledico pretrganje zastaranja [364. čl. Obligacijskega zakonika - OZ]⁴⁷, ustvari potrebo po ugotavljanju obstoja in višine terjatve, ki je predmet zahtevka) in tudi ne primerov zmotne ugotovitve dejanskega stanja. Kajti lahko se zgodi, da je sodišče prve stopnje (kljub pravilni materialnopравни kvalifikaciji spora) določeno pravno dejstvo zmotno ugotovilo, zaradi take (zmotne) dejanske ugotovitve pa ni bilo več treba ugotavljati, ali obstajajo preostala pravno pomembna dejstva: Zaradi zmotne ugotovitve dejanskega stanja, ki se nanaša, recimo, na obstoj ene od predpostavk odškodninskega zahtevka (na primer vzročne zveze – sodišče zmotno ugotovi, da naravna vzročnost ne obstaja, ali zmotno ugotovi datum nastanka škode in zato pravno čisto pravilno sklene, da je odškodninski zahtevke zastaral) sodišče zahtevke zavrne in se z drugimi pravnimi in dejanskimi vprašanji (na primer z ostalimi [ali sploh z vsemi] predpostavkami odškodninske obveznosti in z višino škode) ne ukvarja. V takih primerih bi bilo lahko vprašljivo, ali bi bila ureditev, ki pritožbenemu sodišču zapoveduje, da mora samo (čeprav na pritožbeni obravnavi) dopolniti postopek z ugotovitvami o pravno pomembnih dejstvih, ki tvorijo samostojne in zaključene pravne celote, vselej skladna z ustavno varovano pravico do pritožbe.

⁴⁶ Pri odločanju o tem, ali naj sledi načelu enosmernosti sodnega postopka in v skladu z njim kar samo dopolni postopek, bo moralo pritožbeno sodišče (z uporabo tehnik, ki se uporabljajo pri ustavnosodni presoji – predvsem Schumannove formule in strogega testa sorazmernosti) v vsakem primeru posebej dognati, kaj predstavlja ustavno varovano jedro pravice do pritožbe in koliko bi od njega (ob dopolnitvi, kakršno bi terjal konkreten primer) sploh še ostalo ter nato, ali je tak poseg (kolikor pravice do pritožbe ne bi povsem izničil – v tem primeru bo brez nadaljnje nujna razveljavitev sodbe in vrnitev zadeve na prvo stopnjo) nujen in sorazmeren pospešitvi in ekonomičnosti postopka ter učinkovitosti pravice do sodnega varstva.

⁴⁷ Uradni list RS, št. 83/01 – Uradni list RS, št. 40/07.

7. Sklep

Razmišljanje o ugotavljanju dejanskega stanja lahko sklenem tam, kjer sem ga začel: S temeljnim problemom spremenjenega koncepta pravice do pritožbe – torej z vprašanjem ustavne skladnosti razširjenih revizijskih dolžnosti pritožbenega sodišča. Narobe se mi zdi pravzaprav »samo« to, da je dal zakonodajalec pritožbenim sodiščem premalo avtonomije pri odločanju, kako daleč lahko gredo pri ugotavljanju (in ne samo preizkušanju pravilnosti ugotovitve) dejanskega stanja in kakšna je lahko (ustavnoskladna) cena te aktivnosti. S trdim, togim in predpisovalnim pristopom je pritožbenim sodiščem v marsikaterem položaju onemogočil uporabo argumenta sorazmernosti in iskanja prave mere med pravicami in interesi, ki so si v konfliktu in s tem (ne glede na izid tehtanja kolizije teh pravic in interesov) preprečil ustavno skladno rešitev vseh potencialno mogočih situacij. Tam, kjer je vnaprej ocenil, da ima ne glede na posebnosti posameznega primera vselej prednost (sicer ustavno skladen cilj) načelo ene poti skozi sodne postopke, četudi bi lahko imelo to za posledico nesorazmeren poseg v pravico do pravnega sredstva, in četudi končni cilj (pospešitev in ekonomičnost postopka) niti ne bi bil dosežen (ker bi morda dopolnitev postopka lažje, hitreje in ceneje izpeljalo sodišče prve stopnje), je prekoračil mejo še dovoljene avtonomije. Kako bodo ravnala višja sodišča, ne vem, ampak jim ne bi smeli preveč zameriti, če ne bodo zelo dosledna pri upoštevanju revizijskih zapovedi.

Literatura

- Bobek Michal, Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe, *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 57, 2009.
- Dolenc Mile, Uporaba določb ZPP o razveljavitvi ali spremembi sodb prve stopnje v gospodarskih sporih, *Pravosodni bilten*, 2003, št. 3.
- Fasching Hans W., *Zivilprozessrecht*, Manz, Dunaj, 1990.
- Fasching Hans W., Konecny Andreas (in drugi), *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*, 4. Band, 1. Teilband, Manz, Dunaj, 2005.
- Galič Aleš, Izvajanje nekaterih določb Zakona o delovnih in socialnih sodiščih, *Pravosodni bilten*, 2007, št. 2.
- Galič Aleš, *Ustavno civilno procesno pravo*, GV Založba, Ljubljana, 2004.
- Galič Aleš, Uvodna pojasnila k noveli Zakona o pravnem postopku (ZPP-A), *Zakon o pravnem postopku*, Ljubljana, 2003.
- Galič Aleš, *Zakon o pravnem postopku*, Uradni list, Ljubljana, 2008.
- Grubiša Mladen, *Dejansko stanje v kazenskem postopku (prevod)*, Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije, Ljubljana, 1989.

- Juhart Jože, *Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije*, Univerzitetna založba Ljubljana, 1961.
- Juhart Jože, Ude Lojze, Wedam - Lukić Dragica, *Pravdni postopek*, Uradni list SRS, Ljubljana, 1974.
- Pavčnik Marjan, *Argumentacija v pravu*, Pravna fakulteta in Cankarjeva založba, Ljubljana, 2004.
- Rechberger Walter H., Simotta Daphne-Ariane, *Zivilprozessrecht*, Manz, Dunaj, 2003.
- Triva Siniša, Dika Mihajlo, *Gradansko parnično procesno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2004.
- Ude Lojze, *Civilno procesno pravo*, Uradni list, Ljubljana, 2002.
- Ude Lojze, Galič Aleš in drugi, *Pravdni postopek, zakon s komentarjem*, 1. knjiga, Uradni list in GV Založba, Ljubljana, 2005.
- Ude Lojze, Galič Aleš, *Reforma pravnih sredstev v pravnem postopku*, Podjetje in delo, št. 6-7/2002.
- Uzelac Alan, *A new objective for judicial systems* (predavanje na konferenci: Towards an ideal trial: a few examples of the most successful judicial civil proceedings in Europe, Bruselj, 18. do 20. 10. 2004).
- Wedam - Lukić Dragica, *Preizkus dejanskih ugotovitev na revizijski stopnji*, *Pravnik*, 1976, št. 7-9.
- Zobec Jan, *Reforma pritožbenega postopka, Izbrane teme civilnega prava II*, Inštitut za Primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2007.
- Zöller Richard (in drugi) *Zivilprozessordnung*, Otto Schmidt, Köln, 2007.